

УДК 81'37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212474>**Ольга ХОРОШ,***orcid.org/0000-0002-9176-1854**викладач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного університету «Житомирська політехніка»
(Житомир, Україна) olyakhorosh@gmail.com***ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ-КОЛОРОНІМОМ RED ТА WHITE
ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ**

Дану статтю присвячено вивченню семантики позначення кольорів *red* і *white* та їх відображенню у фразеології англійської мови під час характеристики людини. Розглянуто, якою мірою психологічне трактування кольору відображено у фразеологізмах, а також представлено варіації перекладу фразеологізмів в англійській мові, складовою частиною яких є кольороназва. Аналізується, наскільки значення колороніма може впливати на загальне значення фразеологічної одиниці. Фразеологізми з компонентом-колоронімом в антропоцентричній сфері розглядаються з погляду дескриптивних та нормативних стилістичних понять.

Переважає більшість фразеологізмів з'явилася в процесі спостереження за навколишньою дійсністю, в якій формувався той чи інший народ. Виявлено, що у складі фразеологічних одиниць, які вирізняються емоційно забарвленою образністю в мовленні, компонент колоронім відіграє ключову роль у наданні семантичного забарвлення. Вживання назв кольорів у переносному значенні має психофізіологічну основу і пов'язане з реальним фізіологічним впливом кольорів на психічні відчуття людини.

Мета статті – проаналізувати лексико-семантичні і граматичні особливості використання прикметників *red* та *white* в англійській мові на матеріалі ідіоматичних словників. Саме словники є найбільшим зібранням лексики та скарбницею культури народу.

Для досягнення мети необхідно вирішити низку завдань:

- уточнити поняття фразеологізму;
- проаналізувати походження прикметників *red* і *white* та особливості використання їх у складі фразеологізмів-порівнянь, фразеологізмів-метафор, фразеологізмів-метонімії;
- з'ясувати, наскільки значення колороніма може впливати на загальне значення фразеологічної одиниці;
- визначити особливості перекладу даних лексичних одиниць.

Ключові слова: англійська мова, фразеологізм, колоронім, кольороназва, семантика, антропоцентризм.

Olga KHOROSH,*orcid.org/0000-0002-9176-1854**Teacher at the Department of Theoretical and Applied Linguistics
Zhytomyr Polytechnic State University
(Zhytomyr, Ukraine) olyakhorosh@gmail.com***PHRASEOLOGISMS WITH THE COLORONYM COMPONENT RED AND WHITE
AS A MEANS OF CHARACTERIZING A PERSON**

This article is devoted to the study of the semantics of *red* and *white* colours and their reflection in the phraseology of the English language when describing a person. The article considers the extent to which the psychological interpretation of colour is reflected in phraseology, as well as variations in the translation of phraseology in English, which are part of the color name. The author analyses how color terms may influence on the total meaning of a phraseological unit. Phraseologisms with a coloronym component in the anthropocentric sphere are considered in terms of descriptive and normative stylistic concepts.

The vast majority of phraseology appeared in the process of observing the surrounding reality in which a nation was formed. It was found that in the composition of phraseological units, which are characterized by emotionally coloured imagery in speech, the component of the coloronym plays a key role in providing semantic colouring. The use of color names in a figurative sense has a psychophysiological basis and is associated with the real physiological effect of colors on a person's mental sensations.

The purpose of this article is to analyze the lexical-semantic and grammatical features of the use of adjectives *red* and *white* in English on the material of idiomatic dictionaries. Dictionaries are the largest collection of vocabulary and treasury of people's culture.

Achieving the goal involves solving a number of problems:

- clarify the concept of phraseology;
- to analyze the origin of the adjectives *red* and *white* and the peculiarities of their use in the composition of phraseology-comparisons, phraseology-metaphors, phraseology-metonymy;
- find out how the meaning of the coloronym can affect the overall meaning of the phraseological unit;
- to determine the features of translation of these lexical units.

Key words: english language, phraseology, coloronym, color name, semantics, anthropocentrism

Постановка проблеми. Вивчення іноземної мови починається з вивчення нових лексичних одиниць, які в подальшому дають змогу повного розуміння, обґрунтування та відтворення тексту. Словниковий склад мови відображено у лексикографічних довідниках, створенням яких і займається лексикографія.

Лексикографія, словникарство – розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних засад.

Одним із найпотужніших стратегічних напрямів сучасної англійської лексикографії є навчальна лексикографія, спрямована на вивчення потреб користувачів у різних лінгвокультурних середовищах та створення ефективних навчальних словників (тлумачних, перекладних та інших). Протягом останньої чверті століття найбільш цікавим, впливовим та інноваційним сектором сучасної лексикографії був сектор одномовних тлумачних навчальних словників, що, до речі, хронологічно збігається зі становленням основних засад та бурхливим розвитком технологій вивчення англійської мови як іноземної (EFL) у всьому світі. Пілотною лексикографічною працею у цьому напрямі можна вважати одномовний тлумачний словник *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (OALD, 1948) за редакцією А. С. Хорнбі, що й досі залишається актуальним, витримавши багато перевидань. Сьогодні на ринку лексикографічної продукції можна виділити чотири найвпливовіші серії одномовних тлумачних словників: OALD – *Oxford Advanced Learner's Dictionary*; LDOCE – *Longman Dictionary of Contemporary English*; Collins COBUILD *English Dictionary*; CIDE – *Cambridge International Dictionary of English*.

Усе це мало значний вплив на підходи до вивчення англійської мови як іноземної та спричинило революційні зміни в лінгводидактиці: одномовний тлумачний словник став надійним джерелом лінгвістичної інформації.

Аналіз досліджень. Як частина науки про мову лексикографія тісно пов'язана з такою лінгвістичною дисципліною, як лексикологія. Своєю чергою, лексикологія пов'язана з таким розділом мовознавства, як фразеологія, яка вивчає стійкі сполучення слів. Останнім часом науковців усе більше цікавить фразеологія та вивчення саме класифікації фразеологічних одиниць.

Протягом останнього тисячоліття в англійській мові сформувалася велика кількість висловів, які носії мови вважають влучними та вдалимими. Саме у цих фразеологічних одиницях відображаються культура та життєвий досвід народу. Вивченням їх займається такий особливий розділ мовознавства, як фразеологія.

Термін «фразеологія» є багатозначним. У широкому плані він позначає сукупність усіх видів стійких словосполучень тієї чи іншої мови.

В. В. Виноградов стверджує, що ідіоми, або фразеологічні зрощення, характеризуються семантичною неподільністю, абсолютною необхідністю значення цілого з компонентів (Виноградов, 1987: 124).

В англо-американській лінгвістиці термін «фразеологізм» не вживається взагалі. Англійський фразеолог Л. П. Сміт використовує слово *idiom*, яке вживає в його вузькому значенні «для визначення таких особливостей мови ... які є мовленнєвими аномаліями, що порушують або правила граматики, або закони логіки» (Сміт, 1959: 10).

У більш вузькому сенсі цей термін уживається для позначення лише таких стійких сполучень слів, які характеризуються певною експресивністю і емоційністю, мають оціночний характер. Це двоспрямоване розуміння фразеології відображено у стилістичній класифікації Е. Г. Різель і М. П. Брандес, які розрізняють такі групи фразеологічних одиниць:

1) функціонально диференційовані фразеологічні сполучення, що не володіють семантико-експресивним стилістичним забарвленням;

2) фразеологічні сполучення з різним семантико-експресивним стилістичним забарвленням – стійкі словосполучення експресивної фразеології, тобто власне фразеологія.

До складу фразеологізмів антропоцентричної сфери входять компоненти-колоніми англійської мови, які вживаються не тільки в буквальному, а й у фігуральному значенні. Вони відрізняються зазвичай високим ступенем експресивності і виражають як негативну, так і позитивну оцінку. У даному дослідженні буде розглянута тільки друга група фразеологізмів за вказаною класифікацією.

Феномен кольору цікавив людство з давніх-давен. Він відображується в кожній мові. Люди намагалися пояснити це явище, з'ясувати його дію на мозок і психіку. Багатство барв навколишнього світу своєрідно відображається в кожній мові. Як зазначає А. Порожнюк, не в усіх мовах існує однакова кількість назв на позначення кольору. Навіть деякі основні кольори спектра не завжди мають окремі назви. Так, наприклад, в англійській мові існує одна лексема (*blue*) на позначення синього та блакитного кольорів. А червоний, оранжевий та жовтий у мовах африканських народів здебільшого мають одну лише назву. Кожна мова має свій спосіб «членування» спектра. Тобто колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо (Порожнюк, 2000: 28).

Проблема колористики досліджувалася в різних напрямках, а саме: зв'язок і взаємодія між концептуалізацією кольору носіями мови і розвитком словника кольороназв у мові (Б. Берлін, П. Кей, Т. Прістлі), колір у світлі психолінгвістики (О. П. Василевич, Р. М. Фрумкіна, О. О. Залевська), історія виникнення та розвиток колірних лексем (М. І. Чикало, О. М. Дзівак) та ін. Попри такий великий спектр досліджень колористики, багато аспектів досі залишаються не вивченими.

Предметом нашого дослідження є саме ідіоми в антропоцентричному аспекті, в рамках якого найбільш поширеними є колороніми *white* та *red*.

Виклад основного матеріалу. Під час розгляду колоронімів у складі фразеологічних одиниць їх розуміння стає більш точним.

White

White (з давньоанглійської – *whit*, з англо-саксонської – *hwit*) споріднене з голландським *wit* та ісландським *hvitr*. У санскриті *zvta* – «білий» походить від *zvit* – «сяяти, блищати, бути білим» (A Concise Etymological Dictionary of the English Language, 1963: 607).

У фразеологізмах-порівняннях із компонентом-колоронімом саме колір відіграє значущу роль і несе головне забарвлення. Але не завжди простежуються позитивні конотації. Компонент-колоронім *white* має два значення у фразеологізмів-порівнянь:

1) білий – *as white as a lilly* (білий, як лілія), *as white as chalk* (білий, як крейда), *as white as ivory* (кольору слонової кістки), *as white as milk* (білий, як молоко), *as white as wool* (білий, як шерсть);

2) блідий – *as white as a ghost* (блідий, як смерть), *as white as ashes* (блідий, як попіл), *as white as marble* (блідий неначе мармур).

Переважну більшість фразем групи з колоронімом *white* становлять такі вислови, де базою для метафоричного переосмислення виступає схожість за кольоровою ознакою. За визначенням О. В. Куніна, цей тип переосмислення є «переносом найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним на основі реальної або уявної схожості» (Кунин, 1972: 124).

Білий колір, насамперед, пов'язують із поняттям миру і невинності.

Саме в таких ідіомах, як *a white man* (порядна, добре вихована людина), *a white knight* (герой-рятівник) семантика компонента *white* дуже близька до психологічного трактування білого кольору як кольору чистоти та невинності.

Саме білий колір як расова характеристика історично вплинув на більшість фразеологізмів англійської мови. Це можна помітити в такому ФО, як *a big white chief* (впливова людина).

Колоронім *white* у сполучі з іншою лексемою вживається у деяких ФО для позначення боягузства: *a white liver* (малодушність, боягузство), *white feather* (боягузство), *to show the white feather* (злякатися, виявити малодушність). Компонент *white*, виокремлений із даних фразем, не має самостійної семантики, а набуває змісту лише під час взаємодії двох лексем ФО.

Доволі поширеними є фразеологізми-метонімії, у складі яких є колоронім *white*. Фраземи цього типу базуються на метонімічному переосмисленні, що, за висловом О. В. Куніна, є переносом «найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним за суміжністю» (Кунин, 1972: 129).

Оскільки метонімія базується на реальному зв'язку об'єкта номінації з тим об'єктом, який вона позначає, то переосмислене значення таких фразеологізмів асоціативно пов'язане з буквальним значенням компонентів.

Серед власне фразем-метонімії можна виділити декілька груп:

1) фразеологізми на позначення осіб через елемент її одягу: *a white hat* (хороший хлопець), *a white name* (незаплямована репутація), *a white-collar* (офісний працівник);

2) фразеологізми з назвами частин тіла: *a Whitebeard* (літній чоловік).

Фразеологізми з першим значенням компонента *white* є позитивно забарвленими. Про це свідчить інший компонент ФО (*a lilly, ivory, milk*). Ті ж фраземи, до складу яких входить колоронім *white* у значенні «блідий», мають негативне забарвлення, що також зумовлено порівняльною лексемою (*ghost, ashes*).

Фразеологізми-метафори: *to show the white feather, to mount the white feather, to fly the white feather* (злякатися, виявити малодушність); *to wash a blackmoor white; to wash an Ethiopian white* (займатися безнадійною справою); *to hang out a white flag, to hoist the white flag* (визнати себе переможеним); *to stand in a white sheet, to put on a white sheet* (каятися).

Нерідко білий колір сприймається як відсутність кольору і в природі є певною аномалією. Наприклад, *a white crow* (біла ворона, не такий як усі).

Аналізуючи фразеологізми-метонімії, варто відзначити, що А. В. Кунін визначав, що метонімія є переносом найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним за суміжністю (Кунин, 1972: 129).

До метонімії ми віднесемо також перефрази та евфемізми, хоча відразу варто відзначити, що межа між ними доволі нечітка.

Red

Red (з давньоанглійської – *reed*, з англо-саксонської – *gzad*) має відповідники індоєвропейського характеру. З індоєвропейської *reudh* – «червоний» (Куштенко, 1987: 166). У санскриті *rudhira* означає «кров» (A Concise Etymological, 1963: 437).

Червоний є кольором життя і милосердя, любові і радості. Мабуть, тому словосполучення **Red Cross** – Червоний Хрест є національною емблемою Англії, а **Red Nose Day** – спеціальний день в Англії, коли організуються благодійні заходи. Червоний колір також символізує кров, вогонь, війну і небезпеку. У Британському військово-морському флоті червоний прапор – **red flag** означає заклик до бою.

Червоний поряд із синім та зеленим із погляду фізики – основний колір світла. Символічне використання червоного кольору можна спостерігати в повсякденному житті: червоне світло світлофора примушує водіїв зупинитися; на підприємствах цей колір означає заборону та безпосередню небезпеку, що має відображення в такому ФО, як *to see a red light* (бачити або підозрювати небезпеку).

Лексема *red* увійшла в англійську мову в первинному значенні здебільшого завдяки переосмисленню кольорової ознаки та іншої складової частини фраземи.

Якщо говорити про червоний, то в англійській мові у слова *red* є два переклади: червоний і рудий (*red-haired, red fox*). Але для останнього є відповідне *ginger* (*ginger-red hair* – рудо-каштанове волосся).

Важливо зазначити, що передусім червоний колір – це колір крові. Значення «крові» мається на увазі в таких вирази, як *to take smb red-handed* (застати когось на місці злочину), дослівно – «застати когось із червоними руками», тобто червоними від крові, або у виразі *to see red*, що українською можна перекласти як «очі налилися кров'ю» (Воевода, 2012: 113).

Колір вогню, або ж червоний, діє на людину збудливо, хвилююче. Деяких він просто дратує. Звідси і походять такі ідіоми, як *red in the face* (багровий від гніву) або *like a red rag to a bull* та *as a red rag acts upon a bull* (сильно дратувати, виводити із себе).

На перший погляд, фразеологізми з колоронімом *red* можуть здатися фразеологічними синонімами. Але насправді такими не є, бо позначають або ж різні відтінки червоного кольору, або застосовуються під час опису різних людських станів. До таких висловів належать фразеологізми-порівняння *as red as a poppy* (зашарівся, як маків цвіт), *as red as a beetroot* (червоний від сорому), *as red as a lobster* (червоний, як рак), *as red as a turkey-cock* (червоний, як індик), *as red as fire* (червоний, як вогонь; вогняно-червоний), *as red as blood* (червоний, як кров).

Поняттю кольору відведена важлива роль і в англійській художній літературі. Завдяки такому елементу авторського стилю, як кольоропис, літературний твір насичується ідеями та емоціями.

Позначення кольору виступає в ролі елементів авторського сприйняття світу, а отже, і межею його ідіостилу. Вони розподіляються в тексті особливим чином і відтворюють наочну колірну картину світу. Різноманіття кольорів одного твору здатне викликати найнеймовірніші емоції і занурити читача в раніше небачений їм світ (Донецьких, 1980: 54).

Для повного розуміння функціональності позначення кольору в мовній картині світу, вченим потрібно систематизувати колороніми. Однак із цим складності, оскільки їх класифікація – одна з яскраво виражених проблем.

Узагалі, поняття колоронім включає в себе поняття окремо взятої лексеми так само, як і поняття словосполучення, яке виражає значення колірної відтінку. І, незважаючи на те що мови світу різні за структурою, все ж можна виділити базові та додаткові позначення кольору (Полякова, 2011: 102).

Висновки. Колірна картина світу англійського народу має свою специфіку. Безперечно, семантичне поле «кольору» в англійській мові є досить багатим. Різноманітність елементів семантичного поля дає можливість їх класифікації.

Позначення кольору, що входить у колірну картину світу англійської мови, широко представлене в текстах художніх творів. Їх застосування зумовлено здатністю формувати художній зміст тексту. Різноманіття використовуваних колоронімів відображає навколишній світ крізь призму унікального авторського бачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография. Москва : Высшая школа, 1987.
2. Воевода Е. В. Цветовосприятие и ассоциативные поля в русском и английском языках. *Научный вестник ВГАСУ*. 2012. С. 113–123.
3. Донецких Л. И. Реализация эстетических возможностей имен прилагательных в тексте художественных произведений. Кишинев, 1980.

4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. Москва : Высшая школа, 1972.
5. Куштенко Л. Ю. Этимологический справочник учителя английского языка. Киев, 1987.
6. Полякова Д. Н. Структура лингвоцветовой системы и критерии ее определения (в русском, английском и немецком языках). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. № 11. С. 102–104.
7. Порожнюк А. Червона барва в мовній палітрі. *Урок української*. 2000. № 1. С. 28–29.
8. Смит Л. П. Фразеология английского языка / пер. с англ. А. Р. Игнатъева. Москва, 1959.
9. Cambridge International Dictionary of Idioms / ed. by E. Walter. UK : Cambridge, 1999.
10. A Concise Etymological Dictionary of the English Language. By the rev. Walter W. Skeat. New-York, 1963.
11. Oxford Dictionary of English Idioms / ed. by John Ayto. N. Y. : Oxford University Press, 1993.

REFERENCES

1. Vynogradov V.V. Leksykologyya y leksykografyya [Lexicology and lexicography]. M.: Vysshaya shkola, 1987 [in Russian].
2. Voevoda E.V. Cvetovospriyatye y associativnye polya v russkom y anglyskom yazykax [Color perception and associative fields in Russian and English] : Nauchny Vestnyk VGASU. 2012: 113-123. [in Russian].
3. Doneczkyx L. Y. Realyzacyya astetycheskyh vozmozhnostej ymen prylagatelnyh v tekste hudozhestvennyh proyzvedenyj. [Realization of aesthetic possibilities of adjectives in the text of works of art]. Kyshynev, 1980 [in Russian].
4. Kunyn A.V. Kurs frazeologyy sovremennogo anglyjskogo yazyka . [Course of phraseology of modern English]. M.: Vysshaya shkola, 1972 [in Russian].
5. Kushtenko L.Y. Etymologicheskyj spravochnyk uchytelya anglyjskogo jazyka. [Etymological reference book of an English teacher]. K., 1987 [in Russian].
6. Polyakova, D.N. Struktura lyngvocvetovoj systemy y` kryteryj opredeleniya (v russkom, anglyjskom y nemeczkom yazykax)[The structure of the linguo-color system and the criteria for its definition (in Russian, English and German)] : Vestny`k Chelyabynskogo gosudarstvennogo unyversyteta. 2011. #11: 102–104 [in Russian].
7. Porozhnyuk A. Chervona barva v movnij palitri [Red color in the language palette] :Urok ukrayins`koyi. 2000. #1: 28-29 [in Ukrainian].
8. Smyt L.P. Frazeology`ya anglyjskogo yazyka [Phraseology of the English language]. A.R.Y`gnat`eva. M., 1959 [in Russian].
9. Cambridge International Dictionary of Idioms / Ed. by E. Walter. UK : Cambridge, 1999
10. A Concise Etymological Dictionary of the English Language. By the rev. Walter W. Skeat. New-York, 1963.
11. Oxford Dictionary of English Idioms / Ed. by John Ayto. N. Y. : Oxford University Press, 1993